

7^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1^ο κείμενο αυτενέργειας : Πλάτωνος, Λάχης 190b-d

Εισαγωγή

Το έργο αυτό του Πλάτωνα ανήκει στα πρώιμα έργα του και τοποθετείται μεταξύ του θανάτου του δασκάλου του, δηλαδή του Σωκράτη, και το πρώτο του ταξίδι στην Σικελία.

Στο έργο αυτό οι στρατηγοί Νικίας και Λάχης διαφοροποιούνται για το ζήτημα της αξίας των στρατιωτικών ασκήσεων με βαρύ οπλισμό. Όμως, εν τῇ ῥύμῃ της συζήτησης, στην οποία εισάγεται και ο Σωκράτης, πραγματεύονται την φύση της ανδρείας.

Οι δύο γονεΐς, Λυσίμαχος και Μελησίας, προσκαλούν τους στρατηγούς Νικία και Λάχητα να παρευρεθούν σε μια επίδειξη σπλομαχίας και να τους συμβουλευσουν για την παιδαγωγική αξία και χρησιμότητα τέτοιων θεαμάτων προς τα νεαρά παιδιά τους. Στην συζήτηση προσκαλείται και ο Σωκράτης.

Εξ αρχής το θέμα διευρύνεται ώστε να συγκεκριμενοποιηθεί η φύση και η αξία της ανδρείας ως αρετής. Καταρχάς, δίνονται τρεις ορισμοί της ανδρείας, δύο από τον Λάχητα και ένας από τον Νικία. Όμως και οι τρεις απορρίπτονται από τον Σωκράτη.

Το άξιο παρατήρησης είναι πως, ακόμη και αν απορρίπτονται από τον Σωκράτη οι ορισμοί, διαφαίνεται και στις τρεις προτάσεις και αρνήσεις, η σύνδεση της ανδρείας με την ψυχή και την γνώση. Είναι εμφανές αυτό από το γεγονός πως ο Σωκράτης αποφεύγει να ορίσει εξωτερικούς δασκάλους και καταφεύγει στο θεμελιώδες εχέγγυό του, τον Λόγο, ώστε να βοηθήσει στην αναζήτηση και στον ορισμό της ανδρείας.

Σ' αυτό μοιάζει το παρόν κείμενο με το κείμενο αναφοράς, δηλαδή στην μέγιστη αξία του Λόγου για την απόκτηση όποιας αρετής, καθώς και για τους δύο φιλοσόφους η αρετή συνδέεται με την ορθή χρήση του Λόγου, ήτοι της φρόνησης.

Είναι, τέλος, φανερό πως στον διάλογο αυτόν, επειδή είναι από τους πρώιμους του Πλάτωνα, όλα εξαρτώνται από τον Σωκράτη. Ο ορισμός περνά από στάδια και συνδέεται επαγωγικά με την πραγματικότητα.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Αφορμή του διαλόγου του Πλάτωνα Λάχης είναι η πρόσκληση που απηύθυναν δύο γονείς, ο Λυσίμαχος και ο Μελησίας, στους διάσημους Αθηναίους Νικία και Λάχη να παρακολουθήσουν μαζί μια επίδειξη οπλομαχίας και να τους συμβουλευτούν αν τέτοια θεάματα είναι χρήσιμα για την αγωγή των νεαρών γιων τους. Στη συζήτηση καλείται να συμμετάσχει και ο Σωκράτης που έχει επιστρέψει από τη μάχη του Δηλίου, όπου διακρίθηκε για την ανδρεία του.

Σωκράτης : Οὐκοῦν, ὦ Λάχης, καὶ νῦν ἡμᾶς τῶδε παρακαλεῖτον εἰς συμβουλήν, τίς ἂν τρόπον τοῖς ὑέσιν αὐτῶν ἀρετὴ παραγενομένη ταῖς ψυχαῖς ἀμείνους ποιήσῃ;

Λάχης : Πάνυ γε.

Σωκρ. : Ἄρ' οὖν ἡμῖν τοῦτό γ' ὑπάρχειν δεῖ, τὸ εἰδέναι ὅτι ποτ' ἔστιν ἀρετὴ; εἰ γὰρ που μηδ' ἀρετὴν εἰδεῖμεν τὸ παράπαν ὅτι ποτε τυγχάνει ὄν, τίς ἂν τρόπον τούτου σύμβουλοι γενοίμεθ' ἂν ὄφωϋν, ὅπως ἂν αὐτὸ κάλλιστα κτήσαιο;

Λάχης : Οὐδένα, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες.

Σωκρ. : Φαμέν ἄρα, ὦ Λάχης, εἰδέναι αὐτὸ ὅτι ἔστιν.

Λάχης : Φαμέν μέντοι.

Σωκρ. : Οὐκοῦν ὁ γε ἴσμεν, κἂν εἴποιμεν δήπου τί ἔστιν.

Λάχης : Πῶς γὰρ οὐ;

Σωκρ. : Μὴ τοίνυν, ὦ ἄριστε, περὶ ὅλης ἀρετῆς εὐθέως σκοπώμεθα –πλέον γὰρ ἴσως ἔργον– ἀλλὰ μέρους τινὸς πέρι πρώτον ἴδωμεν εἰ ἰκανῶς ἔχομεν πρὸς τὸ εἰδέναι· καὶ ἡμῖν, ὡς τὸ εἰκός, ῥάων ἢ σκέψις ἔσται.

Λάχης : Ἄλλ' οὕτω ποιῶμεν, ὦ Σώκρατες, ὡς σὺ βούλει.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

τω δὲ παρακαλεῖτον (δυνικός αριθμός) : αυτοί προσκαλούν.

παραγίγνομαι τινι : βρίσκομαι πλησίον τινός, παρευρίσκομαι.

παράπαν (επίρρημα) : εντελῶς, γενικῶς.

ὦ ἄριστε : φίλε μου.

σκοποῦμαι : εξετάζω.

οὐκοῦν : επομένως, λοιπόν (≠ οὐκουν : ὄχι, λοιπόν).

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Σωκράτης : Επομένως, Λάχητα, αυτοί μάς προσκάλεσαν να συμβουλευθούμε, με ποιόν τρόπο δηλαδή η αρετή, αν βρίσκεται στην ψυχή των γιων τους, θα τούς κάνει καλύτερους;

Λάχης : Ακριβώς, Σωκράτη.

Σωκράτης : Πρώτα, λοιπόν, εμείς πρέπει να έχουμε αυτό, την γνώση δηλαδή τού τί είναι η αρετή; Γιατί, αν εμείς δεν ξέρουμε επ' ακριβώς τί είδους πράγμα τυχαίνει να είναι η αρετή, με ποιόν τρόπο θα συμβουλευθούμε αυτό σε οποιονδήποτε, πώς δηλαδή θα τήν αποκτήσει όσο το δυνατόν καλύτερα;

Λάχης : Μού φαίνεται, Σωκράτη, πως με κανέναν τρόπο δεν θα μπορούσαμε.

Σωκράτης : Ισχυριζόμαστε, λοιπόν, Λάχητα, ότι ξέρουμε τί είναι η αρετή.

Λάχης : Το λέμε, βέβαια.

Σωκράτης : Επομένως, αυτό που ξέρουμε, θα πούμε τί είδους πράγμα είναι.

Λάχης : Πώς θα τό κάνουμε;

Σωκράτης : Δεν χρειάζεται, λοιπόν, φίλε μου, να εξετάσουμε αμέσως όλο το φάσμα της αρετής- γιατί είναι τεράστιο έργο -, αλλά πρέπει να δούμε πρώτα αν κατέχουμε επαρκώς ένα μέρος αυτής που σχετίζεται με την γνώση. Και τότε, όπως είναι φυσικό, η έρευνά μας θα είναι πιο εύκολη.

Λάχης : Ας ενεργήσουμε έτσι, Σωκράτη, όπως εσύ θες.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ 1^ο ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΥΤΗΝΕΡΓΕΙΑΣ

1. Γιατί, σύμφωνα με το κείμενο, ο Σωκράτης θεωρεί δύσκολο να συμβουλευσει τους νέους σχετικά με την αρετή;

Ο Σωκράτης θεωρεί δύσκολο εγχείρημα την συμβουλή σε νέους για την αρετή, διότι αυτή συνδέεται με την γνώση της, την οποία σίγουρα οι νέοι ακόμη δεν τήν έχουν, αλλά και ο ίδιος πιστεύει πως

πρέπει να είναι σίγουρος και καταρτισμένος πλήρως, για να δώσει κάποια σημεία της αρετής να γίνουν κατανοητά στους νέους.

Διαφαίνεται, ακόμη μια φορά, η πίστη του Σωκράτη αφενός πως όλα ενυπάρχουν στην ψυχή μας, αφετέρου πως μπορούν να γνωσθούν διά της επιστημονικής μεθόδου.

2. Οὐδένα, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες: Να συμπληρώσετε την ελλειπτική πρόταση.

Οὐδένα, ἔμοιγε δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, τούτου συμβούλους ἡμᾶς γενέσθαι ἂν ὄτφωῖν.

3. Αφού εντοπίσετε τις πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου, να τις χαρακτηρίσετε, να δικαιολογήσετε την συντακτική τους θέση μέσα στην πρόταση και να τις μετατρέψετε σε ευθύ λόγο.

τίν' ἂν τρόπον ... ποιήσῃε : πλάγια ερωτηματική μερικής άγνοιας, επεξήγηση στο αφηρημένο ουσιαστικό **συμβουλήν**.

ὅτι...ἀρετῆ : πλάγια ερωτηματική μερικής άγνοιας, αντικείμενο στο απαρέμφατο **εἰδέναι**.

ὅτι...ὄν : πλάγια ερωτηματική μερικής άγνοιας, γνήσιο αντικείμενο στο **εἰδείμεν** (**τὴν ἀρετὴν** κατά πρόληψη αντικείμενο στο **εἰδείμεν**).

ὅτι ἔστιν : πλάγια ερωτηματική μερικής άγνοιας, γνήσιο αντικείμενο στο **εἰδέναι** (**τὸ αὐτὸ** κατά πρόληψη αντικείμενο στο **εἰδέναι**).

τί ἔστιν : πλάγια ερωτηματική μερικής άγνοιας, γνήσιο αντικείμενο στο **ἂν εἴπομεν** (η αναφορική **ὃ ἴσμεν** κατά πρόληψη αντικείμενο στο **ἂν εἴπομεν**).

εἰ ἱκανῶς...τὸ εἰδέναι : πλάγια ερωτηματική ολικής άγνοιας, αντικείμενο στο **ἴδωμεν**.

4. τὸ εἰδέναι: Ποιά είναι η συντακτική λειτουργία του έναρθρου απαρεμφάτου μέσα στην πρόταση; Γιατί πιστεύετε ότι ο συγγραφέας επιλέγει αυτήν την εκφορά αντί ενός ουσιαστικού; Με ποίο ουσιαστικό θεωρείτε ότι θα μπορούσε να αντικατασταθεί, ώστε να μην αλλοιωθεί το νόημα του κειμένου;

τὸ εἰδέναι : έναρθρο απαρέμφατο, το οποίο τίθεται εμπρόθετα μαζί με την πρόθεση **πρὸς**, και λειτουργεί **πρὸς τὸ εἰδέναι** ως εμπρόθετος αναφοράς (ή σκοπού) στο ρήμα. Το έναρθρο ή άναρθρο απαρέμφατο ισοδυναμεί με τα αφηρημένα ουσιαστικά, άρα δεν έχουν διαφορά. Το ισοδύναμο ουσιαστικό θα ήταν η λέξη **γνώσις**, άρα > **πρὸς τὴν γνώσιν**.

2^ο κείμενο αυτενέργειας : Ισοκράτους, Νικοκλής 5-7

Εισαγωγή

Ο Ισοκράτης διατηρούσε φιλικές σχέσεις με κάποιους ηγεμόνες της εποχής του. Ένας απ' αυτούς ήταν και ο Ευαγόρας, βασιλιάς της Σαλαμίνας στην Κύπρο.

Ο Ισοκράτης έγραψε τον λόγο αυτόν στον γιο του Ευαγόρα, τον Νικοκλή, για να τον εκφωνήσει στους υπηκόους του.

Προφανώς και ο Νικοκλής είχε μια σχέση με τον Ισοκράτη, σχέση μαθητή - δασκάλου. Πρόκειται για έναν λόγο - αγόρευση του βασιλιά, πλέον, Νικοκλή προς τους επιφανείς των υπηκόων του.

Στον εν γένει πρόλογο, άρα και στο τμήμα που έχουμε, αναδεικνύεται η αξία του Λόγου ως το μέγα προνόμιο που μάς ώθησε στην εξέλιξη και μάς διέκρινε από τα άλλα ζώα. Χάριν της ικανότητας του Λόγου, που είναι έμφυτος σ' εμάς, συγκροτήσαμε κοινωνίες, δημιουργήσαμε πολιτείες, μορφωνόμαστε, εξελισσόμαστε, κ.λπ.

Η ορθότητα της χρήσης του Λόγου (λογικής και ομιλίας) ταυτίζεται με την σωφροσύνη. Για την κακή, παραπλανητική χρήση του Λόγου, με σκοπό την αδικία, υπεύθυνος δεν είναι ο Λόγος, αλλά ο άνθρωπος που τον χρησιμοποιεί κακώς, όπως και η σωματική ρώμη δεν είναι κακή, αλλά κακή είναι η χρήση της από άνθρωπο που θέλει να αδικήσει και να βλάψει.

Σ' αυτό εξ άλλου μοιάζει το κείμενο αυτό με το κείμενο αναφοράς, δηλαδή στις υποδείξεις εκ μέρους του ρήτορα και του φιλοσόφου για την χρήση του Λόγου στις υπηρεσίες της αρετής.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Νικοκλής, γιος του Ευαγόρα Α', ήταν βασιλιάς της αρχαίας Σαλαμίνας στην Κύπρο (374-361 π.Χ.). Στον ομώνυμο λόγο του ο Ισοκράτης εμφανίζει τον Νικοκλή να απευθύνει παραινήσεις στον λαό του. Στο απόσπασμα τονίζεται ότι η λογική αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση της ηθικότητας.

Τοῖς μὲν γὰρ ἄλλοις οἷς ἔχομεν οὐδὲν τῶν ἄλλων ζῶων διαφέρομεν, ἀλλὰ πολλῶν καὶ τῷ τάχει καὶ τῇ ῥώμῃ καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπορίαις καταδεέστεροι τυγχάνομεν ὄντες· ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουλευθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ὠκίσαμεν καὶ νόμους ἐθέμεθα καὶ τέχνας εὖρομεν, καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ δι' ἡμῶν μεμηχανημένα λόγος ἡμῖν ἔστιν ὁ συγκατασκευάσας. Οὗτος γὰρ περὶ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀδίκων καὶ τῶν αἰσχυρῶν καὶ τῶν καλῶν ἐνομοθέτησεν· ὧν μὴ διαταχθέντων οὐκ ἂν οἰοί τ' ἦμεν οἰκεῖν μετ' ἀλλήλων. Τούτῳ καὶ τοὺς κακοὺς ἐξελέγχομεν καὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἐγκωμιάζομεν. Διὰ τούτου τοὺς τ' ἀνοήτους παιδεύομεν καὶ τοὺς φρονίμους δοκιμάζομεν· τὸ γὰρ λέγειν ὡς δεῖ τοῦ φρονεῖν εὖ μέγιστον σημεῖον ποιούμεθα, καὶ λόγος ἀληθῆς καὶ νόμιμος καὶ δίκαιος ψυχῆς ἀγαθῆς καὶ πιστῆς εἰδωλόν ἔστιν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Όσον αφορά στις υπόλοιπες ικανότητες που έχουμε δεν διαφέρουμε σε τίποτα από τα υπόλοιπα ζώα, αλλά αντιθέτως τυχαίνει να είμαστε υποδεέστεροι και στην ταχύτητα και στην δύναμη και στα υπόλοιπα προνόμια. Επειδή, όμως, ενυπήρχε μέσα μας η ικανότητα να πείθουμε και να δηλώνουμε μεταξύ μας όσα τυχόν θέλουμε, όχι μόνο απαλλαχθήκαμε από την κτηνώδη ζωή, αλλά και αφού συνενωθήκαμε ιδρύσαμε πόλεις και νομοθετήσαμε και εφηύραμε τέχνες, και ο Λόγος ήταν αυτός που μάς βοήθησε να δημιουργήσουμε όσα κατασκευάσαμε. Γιατί αυτός διέκρινε και όρισε διά νόμου το δίκαιο και το άδικο, το καλό και το κακό. Αν αυτά δεν είχαν

καθοριστεί και διαχωριστεί, δεν θα μπορούσαμε να ιδρύσουμε ανθρώπινη κοινωνία μεταξύ μας. Μέσω αυτού, καταδεικνύουμε τους κακούς και εξαίρουμε τους φρόνιμους. Μέσω αυτού και τους άφρονες μορφώνουμε και τους φρόνιμους δοκιμάζουμε. Γιατί, τό να μιλάει κανείς, όπως πρέπει, τό θεωρούμε μέγιστη απόδειξη σύνεσης, και ο λόγος ο συνεπής προς την αλήθεια και συνεπής προς τον νόμο και την δικαιοσύνη κρίνουμε ότι είναι εικόνα της αξιόπιστης και αγαθής ψυχής.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ 2^ο ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΥΤΗΝΕΡΓΕΙΑΣ

1. Να εξετάσετε την συντακτική λειτουργία του ἄν στις δύο περιπτώσεις που συναντάται στο κείμενο. Λάβετε υπ' όψιν σας ότι την πρώτη φορά συναντάται μέσα σε δευτερεύουσα πρόταση (τί είδους;) και την δεύτερη σε κύρια πρόταση.

περὶ ὧν ἄν βουλευθῶμεν : αοριστολογικό ἄν στην αναφορική, το οποίο την καθιστά αναφορική - υποθετική.

οὐκ ἄν οἰοί τ' ἡμῶν : δυνητικό ἄν στον παρατατικό ἤμεν. Βρίσκεται το ρήμα σε δυνητική οριστική, που δηλώνει το μή πραγματικό (ή το πραγματικό στο παρελθόν). Λειτουργεί σαν απόδοση της υποθετικής μετοχής (γενική απόλυτη) ὧν μὴ διαταχθέντων (μη πραγματικό).

2. Να διερευνήσετε την ονοματική και ρηματική λειτουργία των τεσσάρων έναρθρων απαρέμφατων του κειμένου.

τοῦ πείθειν καὶ δηλοῦν : έναρθρα απαρέμφατα σε γενική, ως υποκείμενα της απόλυτης μετοχής ἔγγενομένου (γενική απόλυτη).

τὸ λέγειν : έναρθρο απαρέμφατο σε αιτιατική, ως αντικείμενο του ποιούμεθα (το σημεῖον κατηγορούμενο στο τὸ λέγειν).

τοῦ εὖ φρονεῖν : έναρθρο απαρέμφατο σε γενική, ως γενική αντικειμενική στο σημείον.

3. Ποιός χρόνος και ποιό γραμματικό πρόσωπο κυριαρχούν στο κείμενο; Σε τί εξυπηρετεί τον συντάκτη του λόγου αυτή η επιλογή;

Τα ρήματα είναι ή σε **παρελθοντικό χρόνο** (Αόριστο κι Παρατατικό) ή **Ενεστώτα**. Βρίσκονται σε **α' πληθυντικό**. Ο ρήτορας μιλά εξ ονόματος όλων των ανθρώπων, στους οποίους συγκαταλέγεται και ο ίδιος, και παρουσιάζει την εξέλιξη του ανθρώπου από το παρελθόν ως το παρόν χάριν του Λόγου.

4. Θα μπορούσαν να αντικατασταθούν οι επιρρηματικές δοτικές του κειμένου από άλλες ισοδύναμες νοηματικά συντακτικές δομές;

τοις ἄλλοις : δοτική αναφοράς στο διαφέρομεν > **περὶ τῶν ἄλλων**.

τῷ τάχει καὶ τῇ ῥώμῃ καὶ ταῖς ἄλλαις εὐπορίαις : δοτική αναφοράς στο ὄντες υποδεέστεροι. > **περὶ τάχους καὶ ῥώμης καὶ ἄλλων εὐποριῶν**.

τούτῳ : δοτική του μέσου.